12

Q. D. B. V.

DISPUTATIO MEDICA INAUGURALIS DE BALNEO BLASIANO,

Quam

PRAESIDE

DN. RUDOLPHO JACOBO CAMERARIO,

Medicinæ Professore Ordinario,

Patrono & Præceptore suo Honoratissimo,

PRO LICENTIA

Supremos in Medicinâ Honores legitimè consequendi,

publico Examini submittit

JOHANNES FRIDERICUS ENGEL,

Tubingensis,

AD DIEM NOVEMBR.

In Aulâ Novâ,

TUBINGAE,

TYPIS HIOBI FRANCKII.

A. MDCCXVIII.

Σ. Θ.

Uid frontem rugas, L. quem præoptamus B. Vellesne diſputari aliud quid, ac lippis & tonſoribus notum thema? vel, thema vulgare quidem tractari tamen modo non vulgari? Exprobras, quod aliis placuit, nobisque laudatum fuit, & dura poſtulas; ne quid gravius dicamus. Reſpondere, excuſare, ſi tentaremus dicendo: domeſtica rectius expedienda ſumi, præ peregrinis, frequentioris illa tractationis præ rarioribus, minus pretioſa præ caris; & tale pro libertate hactenus conceſsâ ſelectum thema fuiſſe elaboratum utcunque videbatur ſufficere pro diſcurſu academico, per theſes, &c. poſt hæc tamen omnia foret expectandum, utrum ipſis acquieſcens futurus ſis nobis indulgendo mitior. In omnem potiùs caſum feremus judicium Tuum, & meliora docenti auſcultabimus, ſubſcribemus, applaudemus. Itaque ad rem ipſam, non tamen illotis, quod ajunt, manibus pedibusque: Deleat errorum noſtrorum maculas ſpongia benigna; quin imò, *ſit nobis Fons prophetica quondam promiſſionis patefactus per Soteris gratiam in ablutionem ſordium peccati & immunditiei!*

De *Aquâ* viciniæ *Blaſianâ*, in *Balnei* uſum à ſeculo non uno vocari ſolitâ, dicturis conſultum fuit, tenere medium: In defectu quippe videtur peccâſſe olim *Valer. Cordus*, qui à vulgari quâpiam fontanâ aquâ thermas has factitias nullâ qualitate differre, ſed ſuperſtitiosâ fide ipſi ſe credere infirmos, ſcriptum reliquit, in ſylv. var. obſ. Pro exceſſu autem habendum erit, ipſam à *Bern. Varenio* in geogr. thermis (naturalibus ſeu fontibus calidis) accenſeri. Non ergò, ſi priores tenent ſedes celebriorum

 no-

nomina fontium, noster plane latet. Magni nominis Antecessor, *L Fuchsius* instit. l. 2. s. 5. de ipso sic incipit: *Prope Tubingam ad torrentem stainachium balneæ sunt Blasianæ, ab excelso illic à missariis sacrificis extructo, & divo Blasio dicato, appellatæ, non quidem celebres, sed ob præclaras virtutes nobis silentio non prætereundæ.* Descriptionem ulteriorem præsupponimus facilè posse peti ex libello singulari, scripto in vernaculâ, *S. Hafenrefferi*, etiam Nostri quondam, quia versatur in multorum manibus: Adde, ut compleatur bene meritorum Triga, disp. d. acidul. usu ext. quam debemus Præsidis *B. Parenti*, omninò huc applicandam in multis.

Objectum autem tractationis nostræ *Aqua* illa hauritur ex *Puteo*, cujus profunditas staturam hominis non multum excedere dicitur, satis clara & larga, siquidem ille subindè expurgari solet, & sub actu deprehensum fuit, subesse *tres scaturigines* vivas, structo lapide exceptas & conclusas. Prima hîc physica magis posset moveri quæstio, de Ipsius *Origine*, vel eâ de causâ, quia tam in urbe, quàm circa ipsam annis nuperis frequentes fuerunt fossiones fontium, ferè ad analogiam quandam *Mutinensium Ramazzini*. Quod enim hic de admirandâ fontium scaturigine scripsit, dato quocunque situ, effossis puteis, suppetere ibi aquam, id per exempla non pauca etiam inter nos voluit comprobari, cùm putearii nostratibus aquam promiserint & obtinuerint, non quidem, ut ibi terebrando fundum putei, & cum magno erumpentium aquarum impetu, suo tamen modo, simpliciter scil. fodiendo ad usque scaturigines sperandas aquarum, idque satis certò, ex fundamento, ut ajebant, sui generis *luti* vel *argillæ*, quam profunde satis fodiendo ubique locorum se deprehendisse & deprehensuros, & ibi aquam sibi non defuturam, prætendebant, promittebant. An *limus* ille *cæruleus Beccheri*, de quo in phys. subterr? cum quo an, vel quî, conveniat *Helmontii F. triebsand*, fons & fundamentum aquarum, in macroc? viderint, quorum est ista curare: Deducant etiam aquam à suo principio ad suum terminum; eâ tum medici utemur pro balneo.

Quæ

Quæritur enim ulterius, utrum *limus* ille colligat *vapores* aſcendentes ab infra ex hydrophylacio quocunque vel ipſo inferno, abyſſo, & appellentes ad juga montium, per modum alembici; vel terminet venientem ab alto *pluviam* nivemque ſolutam, quam excelſa iſta montium pro conditione aridæ avidæque terræ ſitibunda imbiberant, & ſtratorum plana determinant, ut deſudent, decurrant, ad humiliora eruptionum loca? Hoc enim ſibi ex profeſſo probandum ſumſit recentius, juxta recenſionem in ult. *giorn. d' Italia* tomis, *Valisnierus*. Quanquam ergò reſpici quoque ſoleat ad viciniam fluviorum per eandem vallem decurrentium, noſtrum tamen erit, ſubminiſtrare modò potiora phænomenorum, quæ inſervire posſint, originem iſtam vel penitius ſcrutaturis, vel determinaturis. Quid ſi autem iſti duo modi ſibi non tam opponerentur, quàm conjungerentur, ſubordinarentur?

Exhauſtâ aquâ ſcaturiginum in fundo affluxus dicitur fuiſſe obſervatus à regione vicini montis, ad cujus radicem ſitus eſt puteus, qui altitudine quidem non adæquat alpes, ultra milliare indè eminentes, quas communiùs terminum à quo aquis eſſe conſtat. Aqua porrò in ſuo puteo *non bullit*, ſtat quieta; *non* eſt obnoxia variationi aut *turbationi* per diverſas anni conſtitutiones; *non deficit*, (multo minus planè unquam exaruiſſe & evanuiſſe legitur) ſub magnâ hujus anni ſiccitate, ita tamen ut negandum non ſit, tardius ſolito repleri puteum, hauſtâ largius aquâ, pro balneantium copiâ; *Hyems* quondam ſine pari viſa, cruſtam quidem ipſi induxit glacialem, ſed modò ſuperficialem, eſt autem ſub tecto ædium; Cùm *annis* exceſſivè *humidis* prævalerent pluviæ, paſſim in ipsâ ædium areâ viſæ ſunt plures *aquarum* erupiſſe *ſcaturigines* claræ.

Pergit *Fuchſius*: *Earum miſtura ex alumine, ferro, exiguo ſulphure, & nitro, aut certè calcario lapide exiſtit, nam aqua igni admota, turbida fit, poſtremo rubeſcit.* Hafenr: *Es hælt alaun, eiſen, niter, alabaſter, Wildwaſſer.* De his E. prætenſis aquæ noſtræ contentis ſigillatim: *Alumen* tripliciter poſſet conſiderari, vel *integrum*, vel

 in

in ſuâ *terrâ*, vel in ſuo *ſpiritu*. Primum huc non ſpectat illo ſenſu, quaſi per incoctionem & cryſtalliſationem alumen ex aquâ concretum relinqueretur, obtineretur; tale quid enim exhiberi nequit: alterum in conſiderationem veniet in ſeqq: tertium ita eſt comparatum, ut ille certè *alauniſcher Salz-Geiſt*, ut dici voluit, capi quidem non poſſit, abſolutè tamen negari & excludi ab hâc quoque ſcaturigine nequeat, eſt enim undique diffuſum, variè in variis objectis modificatum, quod ſulphuri, vitriolo, alumini commune eſt & competit *acidum catholicum*, hîc non manifeſtum, non tamen nullum, ex fide reagentium, ſive turbatæ *ſolutionis ſulphuris cum alcali & ſcoriarum reguli*, ad præcipitationem ibi tardiorem albi, hîc citiorem crocei ſedimenti.

Ferrum argueret color, ſi aqua ab igne poſtremo rubeſceret. Verum enim verò hoc nec nos vidimus unquam, nec audivimus quenquam, qui voluerit, potuerit affirmare. Ubi ex ſummo putei defluit aqua, nil bolare vel ochreum vidimus deponi, nil vaporetenus elevatum ſuper ahenum ad trabes, aut quod cætera ibi ſolida obduceret; nec arroſa hæc deprehendimus. Unde benignâ interpretatione res eò redibit, ut & hoc univerſale metallum ſecundum minimum ſui abſolutè excluſum nolimus, parum autem ipſi tribuamus; Etenim *gallæ* tam aquæ recens ex puteo hauſtæ, quàm coctæ calenti, cùm injicerentur, nigredinis exhibuerunt planè nihil. Oportet ergò contentos eſſe cuticulâ tenui, parum coloratâ, quæ poſt moram obduxit aquam crudam (non æque coctam) ſuperiùs viridiuſculam.

De ſulphure Hafenreffer: *Sulphur martiale in generatione metallicâ impeditum ſubſtitiſſe hîc in limbo minerali.* Nec ad puteum, nec ad ahenum, minus in ipſo balneo, quidquam ſentitur odoris. Copiam albi pulveris ſulphur dicere vetat examen ignis, qui nil quidquam inflammabile in ipſo demonſtrat. *Luna* bracteata utrique aquæ dicto loco immiſſa, manens nitida, pura, colore ullo non maculata, præſentiam hujus principii

cipii non confirmat; ut & hoc benè paucum inesse oporteat, & fugax, quod non nisi *lunæ* solutionem non statim, sed post moram, obscurè tinxit.

Nitrum voluit probari testimonio gustûs: *der niter werde mit seiner scharffe in dem trincken um etwas gespührt.* De gustibus non disputandum; quanquam hoc intelligendum videatur de objectis ori gratis vel adversis potius, quàm simpliciter de præsentiâ vel absentiâ dubiâ qualitatis alicujus sensibilis. Noster sensus fuit obtusior, quàm ut perciperet illam acrimoniam. Et nitrum apud nos non est originis purè mineralis; ex animali autem regno quid hîc accedere, conditio circumstantiarum eò se conferentibus non probabit. Calcarium *Listeri* nitrum quæ contineant aquæ sunt adhuc hîc loci in desideratis. Salis cujuscunque ne granum hactenus ex nostrâ excoctum s. obtentum novimus.

Manent adhuc verba ultima *Fuchsii*: *aut certe calcario lapide.* Hujus enim terreum principium in aquâ hâc præ aliis abundè observatur; & videtur indè ipsa tantum non quasi lactescere, colligere in fundo multum *pulveris* instar fæculæ, & affigere aheno spissam *crustam* lapidescentem. Fiunt tamen hæc omnia non nisi *vi ignis*, urendo ibi ligna non tam coniferarum, quâm fagi, carpini, &c. *ahenus* capax est plus quatuor amphorarum, eimer, cui subjici oportet ignem per *horas tres*, ut satis excocta pro balneo habeatur aqua.

Prævalenti ergò isti *terræ benè albæ* debentur phænomenorum seqq. pleraque: *Aquæ* recens è puteo haustæ injectum *Alumen* copiam indè exhibuit floccorum, sed per noctem maximam partem resolutorum; *Saturni Saccharum* dedit turbidam solutionem opali omninò coloris, per noctem disparentis, cùm mane in fundo jaceret pulvis candidus, vix à sale culinari deducendus, cujus quippe de cætero non suppetunt indicia. Instillatus *Vitrioli spiritus* nihil movisse vel mutasse visus, crudam tamen quin & coctam quoque clariorem reddidit; parum albi sedimenti fuit, quod ex priori præcipitavit *Oleum tartari p. d.*

Plus

plus ex alterâ, ſc. ex faucibus ut videtur acidi occulti deciduum, à quo prius detinebatur; *Syrupus violarum* affuſâ crudâ tardiùs virorem cœruleum magis, cum coctâ pleniorem virorem citiùs oſtendit, ſed admodum fugacem; (nota: æſtivus calor per dies *fermentationem* hujus julepi promovit, undè ille quidem cum frigidâ paratus ſub aceſcentià recuperavit violacei quid, & tranſiit in rubedinem purpuream, alter cum calidâ factus, alcalinus magis, obſoleti coloris, in fermentationem quidem etiam actus tantillum ſubrubere videbatur, ſed obſcurus pallor prævaluit in ipſo.) Denique ſedimenti *fæcula*, ad apparentiam & ob conſiſtentiam quaſi pultacea, quemadmodum ab affuſo *aceto* excitatis multis bullulis ſolvebatur, ut ſuperſtans turbida aqua fieret clara: ita *ſali ammoniaco* commixta fecit exhalare urinoſum modo, non gradu, quo calx viva, eodem. Cur autem *mercurium ſublimatum corr.* reliquit album, non fuſcum? cur *oleum olivarum* iſtius aqua non redegit in formam unguenti?

Cæterum, quod in imo ſubſidet & colligitur ſiccari ſolet in *pulverem* benè ſubtilem, mollem magis & lenem inter digitos, maximè dum adhuc madet, quàm aſperum & ſabuloſum, ſimilem ita quaſi farinæ, coloris etiam albi, quanquam interdum compareat obſcurior, lutulentior; per hanc quaſi fæcem lapilli parvuli, glabri, plani, anguloſi videntur concreti. *Cruſta* ipſa ab internâ aheni ſuperficie decuſſa plerumque eſt alba, glabra, lævis extus, intus aſperior tactu, linguæ parum adhærens, dura quidem, ut tamen diffringi poſſit, compagis non ſtriatæ, non lamellatæ, niſi quod in imo unum alterumque ſtratum exhibeat.

Supereſt ut reliqua *Fuchſii* ſuperaddamus: *Alias* (præter ferrum) *miſturas ex facultatibus deprehendimus. Deſtillationibus namque in thoracem, & aſthmaticis, articulorum item doloribus & tumoribus mirifice proſunt. Scabiem & ulcera curatu difficilia ſanant, & ea, quæ fluxionibus infeſtantur facilè exſiccantur, ut hinc partim aluminis, partim nitri & ſulphuris miſtura eluceat.* Hæc ſua videtur feciſſe *Hafenreffer*, & ex hoc effectu *à poſteriori* voluiſſe

luisse confirmare præsentiam aquæ adscriptorum mineralium. Nos hunc probandi modum non contemnimus, sed commendamus, at ut fiat certior & firmior historiarum posthac plurium observationem accuratiorem requirimus, dein rationis exercitium cautius esse volumus, inquirendo, utrum huic causæ adscriptus effectus non æque possit præstari ab alterâ, s. quod *sali*, *sulphuri*, *metallo* tribuebatur, deduci modò ab istâ *terrâ alcalicâ*. Principia verò, quæ corporaliter demonstrari nequeunt, si prætendantur inesse virtute suâ spiritualiter, tum concedemus quidem tam vivis aquis esse ætheris vim & aeris elastici copiam, quàm soteriis verè talibus etiam insipidis fortè aliquid ultra communia aquarum contenta, per quascunque hypotheses variè explicandum; quis autem patiatur, tale quid temerè ultra quàm fas est extendi?

Quod si quis tamen dubiam ex paucitate contentorum activorum aquam velit reddere *magis medicam*, inveniet modum atque specimen in *laud. inst.* sub finem cap. de baln. nec enim qui posteà talia præscripserunt magno numero in diversum abeunt, aut multum novi dederunt. Siquidem ergò Tuam velis verè *sulphuris* participem, facilè ipsam inficies injiciendo illud colliquatum alcali: abstersoriam magis facies *salis* vel culinaris, vel enixi, (quales sunt ex parte, vel fiunt per vetustatem, nostri cineres clavellati) proportionato accessu: &c. Cauto erit opus, quandò & ubi ad *alumen* progredi sit tutum vel necesse. Erunt tamen casus non pauci, quibus utique conveniet præ aliis *balneum aquæ dulcis* minimè siccans, quàm maximè lene & leniens, quin ut fiat magis tale, *vegetabilibus* malacticis & paregoricis alterandum, imò ex *animali* regno lactis infusione magis accommodandum.

Homo quidem est in suo elemento, cùm in *aere*; hujus gravitati & elateri, caliditati & frigiditati, humiditati & siccitati tam obnoxius quàm ferè assuetus: transeundo ergò in *aquam*, hîc non secundum corpus totum, sed inferiorem sui modò partem, afficitur etiam juxta convenientiam & differentiam

 horum

horum duorum mediorum. Hinc *L. Bellini* ſubiit conſiderationem triplicem, in d. ſang. miſſ. prop. 8. primò *Baroſcopicam*, ſc. à liquido denſiori multo & graviori fore majorem preſſionem corporis demerſi. Liquidorum enim quaqua verſus nitentium vim magnam poſſe animadverti in exemplo facile obſervabili, cùm ſc. attollitur in balneo per aquam vi minimâ *brachium* ad usque ſuperficiem, quia ſurſum urgetur ab ipſâ, indè autem levatur ex aquâ in aerem cum ſenſu incrementi in pondere, (ſc. illo momento) quia non ut prius in actu juvantur niſu aquæ levatores muſculi. Pro declarandâ porrò expreſſione contentorum in ſuperficie corporis humorum, tanquam effectu preſſionis, ab aquâ factæ, proponit duo phænomena; ſc. *rugoſos* fieri *digitos* morantibus in balneo, item, reddi in balneo per *urinam* liquidum aquoſum ac lucidum inſtar aquæ; illud ſc. quod ab ambitu corporis cum ſanguine repreſſum indè amplius ſ. largius ſecernitur per renes.

Hygroſcopii etiam rationem habuit *Ille*, prætendens balnei liquidum penetrare intra corpus, unde etiam poſſit eſſe illud *crudum*, quod in balneo per urinam redditur; ex parte ſaltem. Adducit enim ſpecimina declarantia, quantâ vi ſe inſinuet aqua intra villos *corii* aut *funis*, ut moveant & ſuperent reſiſtentiam quanti corporis! prolixior inde in expediendo, quî penetrare ita poſſit aqua, ut perſpirationem non minuat, nedum ſupprimat, nam reverà creſcere hanc in teſtem vocat *Sanctorium*, aph. 2. ſ. 2. Eſt autem ipſi uſus aquæ penetrantis in ſanguinem refrigerando, humectando, ad fluxum commodiorem & expeditiorem diſponendo; provocat ad exempla mechanica, ſc. *aquæ* & *vini* (non aeris) aſcendentis & deſcendentis eodem tempore per tenue *foramen* folliculi cryſtallini; etiam *chartæ* aquâ & oleo madidæ, quam partes luminis & ignis trajiciant facilius quàm non madidæ. Quod ſi tamen ſupprimatur perſpiratio, ſperat id compenſari per beneficia aquæ exprimentis & penetrantis, vi cujus expurgetur, quod ſupprimitur, per urinam, &c. aut denique abſoluto balneo emollitum corpus fore magis perſpirabile.

Nec *Thermoscopii* respectus fuit prætermissus loco citato, sed observatur aquæ calidæ vi rarescens sanguis majori cum impetu niti quaquaversum; Sic materiam p. n. fluxui minus resistentem (scil. termini supponuntur *habiles*, sed prohdolor sæpè non *dabiles*) accedente majore vi sanguinis eandem urgentis per longitudinem canalium posse loco moveri, inque venas abripi; exemplo tumentium hæmorrhoidum, insessu calidæ solvendarum.

Hos autem mechanismos Bellini carptim perstrinxit *Ant. de Heyde* in exper. varia movens: 1. corpus non mergi profundè, ergò non fore notabilem vim pressionis; & hæc si foret tanta, tumores secus ac fiat in eo dissipatum iri. 2. brachium facilius motum in aquâ, quàm ex eâ in aerem, ipsi probare videtur, aquæ densitatem, non pressionem, cùm in illâ tamen fundetur pressio major minus gravia tollens. 3. rugas digitorum regerit esse tam à frigidâ, quàm calidâ, quia humida cutis in majorem amplitudinem extenditur, unde rugæ necessariò oriantur; uti accidit chartæ madidæ, corio: in frigidâ rugas, quia sanguis densatur, vasa angustantur; in calidâ, quia pars humidi calore expellitur. 4. Quod de penetratione aquarum fuerit scriptum, tam esse rem dubiam, quàm non valde utilem, quia tales bibuntur sæpè sine fructu. His addi potest illud *Listeri* ex tr. d. hum: *In thermarum ingressu & commoratione frequens limpida, urina, non multa; Non quòd aqua in corpus per cutem ingrediatur. Sed ob suppressam perspirationem, ex inusitato calore, æque ac à frigore, cutis ductus comprimi. An inde horror quidam corpus occupat?*

Sunt in amplo problematum *Arlis* censu, quæ huc spectare videntur: Nam Sect. 24. nr. 7. & 10. quæritur, quæ causa *rugarum* à calidâ? & resp. quia cutis contrahitur, ab humoris, quo prius tumebat, evaporatione. Nr. 5. & 8. *fundus vasorum* subjecto igne, dum adhuc friget aqua, calidus, postmodùm fervente jam aquâ non urens, tangendus impunè, quæstionem præbet; & habet responsionem in famosâ *antiperistasi*. Nr. 11. problema ita se habet: *cur aquis calidis potius, quàm frigidis, lapides concrescunt,*

& coagmentantur? Ratio quæritur in absumtione humidi per calorem factâ; non tamen simpliciter, siquidem frigor etiam faciat lapides, humorem nimio gelu absumendo.

De primo ex his tribus punctis dictum fuit modò; nil addimus, nisi talem quoque fieri digitorum pulpam sudantibus, & durare rugas aliquandiu post balneum. De altero passim curiosi physicorum; quibus adde illud *ex act. acad. sci. gall.* ann. 03: requiri *fundi tenuitatem*, & *vasis amplitudinem*, sic ignem trajicere simpliciter, non ad effectum caloris. Ex tertio occasionem arripimus, notandi, *crustam* lapideam obduci saltem *aheno*, *non situlæ*, non lignis ad & circa puteum; Secus ac alibi, etiam per patriam, observatur de *aquis* vivis frigidis, fluviorum & fontium, objecta quæcunque *incrustantibus*. Lapides autem in tubis per quos aquæ fluunt concretos extremâ vi radiorum solis speculo ustorio collectorum, calcinari, non vitrificari, (cum dubio tamen, an præparentur ab illo ad hoc.) observatum legitur Curiosis Florentinis, *giorn. d' Italia* tom. VIII. Posset illi *crustæ fatuæ* ad latus poni *sapida* altera, quam exhibent latera doliorum, sc. vini tartarus, juxta circumstantias & rationes traditas ab *Helmontio*, concretus occasione *frigoris* & *solidi* per ambitum, quæ aliàs quoque fundare solent crystallisationes salium. De ipsâ autem talium ab aquis depositarum *terrarum origine* disputent, qui talia curant: Utrum illis prius *inextiterint*, absumto saltem superfluo humido non sustinendæ amplius? vel ipsas *subintraverint*, fortè cum flammâ, tamdiu subjecto lignorum igne, ut hic ipse aliàs augere pondus calcinatorum observatur? Vel denique fiat tunc horum duorum elementorum *transmutatio*? Videatur *R. Boyle* de producibilitate terræ; conferatur terra, quam ex glacie artificiali resolutâ obtinuit *P. Lana*, nobis quoque non semel visa, sed à *M. Listero l. c.* recensita inter exempla simulatæ transmutationis.

Præ *calce alabastrum* dicere maluit *Hasen.* illud album, quod ab igne patiendo exhibet aqua nostra, ex ratione hâc duplici, quòd mite sit & acrimoniæ expers secus ac calx; quòd vena

nimis ſit frigida, quàm ut ibi alab. in calcem poſſit exaltari, ut aliàs ſolet vi ignis. *J. Bauhinus* in cur. deſcr Font. Boll: *quomodo calx fieri poteſt in ſcaturigine frigidâ? quomodò poſſet tranſeundo aqua ex duriſſimo marmore aliquid ſecum deferre? Laxior ergò ſignificatio vocabuli calcis, pro lapidis genere, quod aquis diſſolutum ad opera deſervit cæmentaria, calcis vice. Miror ubi terrarum conficiatur per ſe vi ignis ſubterranei ſpontanei calx propriè vett. dicta, quæ calore albo inficiat fontem aliquem.* Occultum quidem nobis eſt adhuc, mons vicinus ſylvâ obſitus, quales recondat lapides, non tamen adeò procul inde, ſed trans vallem, celebris eſt lapicidina molarium. Sedimentum verò & aheni cruſta cùm exploranda traderetur *gypſum* tractantibus, negabatur cum hoc convenire, ſiquidem ad eosdem uſus non deprehendatur aptum. Quod porrò *corroſivum calcis* concernit, hoc ipſum ſe haud exſerit, niſi dum viva fervet, extincta ſiccat ſine morſu, & *aqua* indè non ſolùm adhibetur externè pro lavacro, ſed & bibitur medicè, vel alterata conven. *vegg.* vel & *lacti* mixta. De *differentiâ* tamen aquæ calcis vivæ & aquæ Blaſ. per coctionem albidæ quæſita, cui digiti puſtulis minutis ſeroſis valdè mordacibus perquàm moleſtè ſæpè diu pruriebant, cutem ſibi â blaſ. mundam, molliorem & leniorem, ab alterâ calcis aſperiorem prurientem magis fuiſſe dixit, ſe autem à neutrâ tunc curatam. Verum enimverò illud coquendo *lacteſcere* vel quaſi non eſt aquæ noſtræ proprium, ſed commune quàm multis! nec eſt facile per urbem ahenus vel olla, quæ non incruſtetur: Differentiam autem terrarum iſtarum proſequi non eſt hujus loci, nec illud, quantum varient, ubi ſal aquæ injicitur. Cùm tamen alcali hoc opponatur acido, obiter citamus diſcutiendum, quod *Stiſſerus* d. pod. ubi mentionem facit aquarum, quæ poſt coctionem particulas terreſtres & ſalſas craſſiores, gypſi inſtar, deponunt, ſcripſit; *quas ſatis ineptè quidam rerum naturalium ignari haud adeo dudum alcalicæ indolis & ſanitati conducibiles, viris principibus perſuadere auſi fuerunt, neſcientes forſan, tale quid per ignem in acidum maxime corroſivum cogi poſſe.* Denique, ſi ob

 ſedi-

ſedimentum tale, ob iſtam cruſtam, velit aqua noſtra dici particeps *Aluminis*, ut ſuprà, nomen quidem hoc transmittemus, monebimus tamen, nullam nos in utroque ab igne intumeſcentiam vidiſſe, quod aliàs illius quaſi pumicis videtur proprium.

De uſu aquæ noſtræ præter coctam ipſius adhuc *frigidæ recentis* è puteo ad balneum vel fomentum ſeu epithema externum quodcunque, nihil nobis conſtat hactenus. paſtor quidem primus inventor ulcus pedis curaſſe illâ legitur, absque determinatione modi, an crudâ uſus vel coctâ; ſolet tamen parari ordinariè balneum ex *ana* aquæ utriusque. Ipſa verò recens inſervit pro *potu* ibi & hominum & pecorum, ut fama fert, ſalubri: pro *loturâ* linteorum, quibus albedinem conciliare prætenditur, præ lotis alibi; quin imò in culinâ ad coquendum cibum quemcunque, etenim quod aliàs bonæ notæ pars magna eſt, *piſa emollire* dicitur. Qui *calidam biberit* noſtram aquam, perhibentur admodum rari, pauci ſc. catarrhoſi, rauci, & ſimiles. Ad ſalubritatem aquæ ſuſpectam reddendam objici poſſet *febris* nuper vexans familiam ibi parvam; ſed dubium eſt, an viciniæ & contagii ratio non fuerit accuſanda potiùs.

Balneum noſtrum reportavit vulgò prædicatum reſpectivè *calidioris*, quod præ fervore inferendo tolerari à multis vel non vel ægrè poſſit. Credendum utique videtur vulgo, præbenti teſtimonium de eo, quod experitur, ſentit & patitur; atque adeò intelligendum illud eſſet ita, ut aquæ alterius ſimplicioris ad eundem caloris gradum deductæ, ſeu ad balneum temperatæ, vis & energia ad iſtam inferendam paſſionem non æque pertingat. Cauſa hujus phænomeni non poterit adſcribi principio, quod non adeſt, ſeu non ſufficit prætenſus calefactionis gradus altior ad arguendum hîc *ſulphur*: Manendo intra terminos ſupra poſitos, recurrendum erit ad abundans *principium terreſtre*, cujus corpuſcula vel ſunt ſuſceptiva motûs fortioris præ aquâ, vel ſiccant magis, ſtringunt fibras, ut occluſis poris major & moleſtior exſurgat calor ab hoc balneo, ſeu percipiatur ſanguinis exagitatio per ipſum, ab ipſo. *Sanctorius* aph. 78: *quibus aliquid perſpirabilis*

rabilis in vehem. caloribus æstivis exhalare prohibetur, calor est molestus: quibus verò perspiratio omni ex parte est libera, calor non est molestus.

Evitare pleraque & potiora incommoda possunt & solent, qui simplices has & balneandi *regulas* naturales vel *cautelas* communiter à medicis commendari, quin inculcari solitas observant, qui sc. balneo insident non calido nimis, non in principio statim merguntur profundiùs, sensim plus calidæ modò infundi curant, primâ vice non immorantur diu, balneo sensim assuescunt, è calidiore aquâ egrediuntur, quam temperatiorem intrarant. Siquidem nulla regula est sine exceptione, & sunt fortè, qui vel ferant vel poscant longiorem, majorem calorem, hi ad idiosyncrasiam ex tolerantiâ ipsi cautè sibi forment regulas. In E. N. C. 2. 6. quondam *Volcamerus*, ubi contra nimis intensum calorem balnearum, postquàm illo externo debilitari calidum viscerum nativum, inde lassitudinem, sitim à ferve facto hepate, hinc à potu frigido ventriculi refrigerationem, bilis coagulationem, hepatis indurationem, &c. minabundus observasset, ita tandem concludit: *in omnibus balneis in fronte sudor terminus esto, quem si transieris, periculis non eris vacuus.* Faciles, largi & frequentes sudatores ergò prudentem sui habeant rationem. Etiam in methodo curandi luem, ubi præparatorio ad ptyelismum actu balneare jubet *Helvetius*, cum eâdem cautelâ id faciendum scribit, ne sudet æger in balneo, ne calor offendat caput.

Occasione caloris quæri posset, de præstantiâ thermarum præ simplici aquâ calefactâ? Curiosum quidem illud *Listeri: nullam aliam aquam posse calefieri ad tanti caloris diuturnam conservationem.* Ipse tamen calor in se, seu subterraneus, seu in furno aquæ communicandus, ejusdem videretur naturæ, nec importare prærogativam, nisi pyrites quasi germinans, seu vapor metalli ferrei, ipsam & sulphuris & salis inferat substantiam, odoris, saporis, & reagentium testimonio. Accedet tamen, præter diversos caloris gradus, etiam *Loci* conditio: Modus enim balneandi liberior in *spatio* thermarum ampliori commodior, tole-

rabi-

rabilior, laudatur præ illo, qui obtinet in balneo noſtro, ubi ſedentes in *labro* lavari ſolent.

Quandò autem refrigerari corpus à balneo calido ſcriptum legitur, intelligendum id erit de effectu, qui per accidens aut per conſequens indè obſervatur, ſc. præter dicta vel à viſceribus & vaſis amplioribus ad habitum corporis magis invitatur ſanguis, vel liberior diaphoreſis per apertos poros ventilabit calorem: Etenim à frigido balneo non incaleſcet, niſi qui repreſſum ad interiora ſanguinem vividiore motu repellit & exagitat fortiùs extrorſum; aliud tamen erit judicium, de calore p. n. concitato, ſicubi illa concentratio intulerit viſceris cujusdam inflammationem. Sic frigus ambiens calorem noſtrum vel obruit vel confortat, juxta Galenum, duplicat, juxta Sanctorium.

Cùm ergò balneum idem in diverſos ratione plethoræ & cacochymiæ homines agat quidem modo eôdem, ſed excipiatur diverſo, inſuper circumſtantiæ uſurpandi balneum adeò varient, quàm *difficile* erit, noſtrum quà *juvans* aut *nocens* ſatis accuratè determinare? pauci enim noſtratium eo utuntur, ut decet, ut ſolet fieri alibi, ſtatis horis, ordine quodam, per plures dies; Sed plerique prout in mentem venit ex urbe, ex pagis, raptim atque ſparſim accurrunt, & malè hinc vel benè habiti emanent in poſterum vel redeunt vagè, prout dies fortè blandus ſerenus invitat, vel res familiaris concedit. Quotusquisque enim ſchema horarum *Hafenr.* obſervat? quanquam nec hoc ipſum debeat eſſe omnibus ita rigidæ obſervantiæ, ſed conditioni perſonæ & affectûs prudenter attemperandum. Quis ex tali confuſo & inordinato plurium balneandi modo certum quid & conſtans facile eruat, quid valeat ipſum, quid non; aut quid fiat ab ipſo per ſe, vel per accidens, *culpâ* non ritè balneantium, adeò frequente. Quò refer illos, qui ſub aëre qualicunque per pedes ægri & laſſi adveniunt refrigerati, mox balneant, nec minus citò abeunt, refrigerandi iterum; vix enim iter hoc utut breve ad urbem minori temporis ac horulæ ſpatio modeſto ingreſſu abſolvunt. Plures tales errores tranſeant modò, quos ſana

ratio facile docet; Sine ipſis tamen ſi eſſet, minus interdum malè audiret balneum, & culpa redundaret ſæpe in balneantem, minus gravaret balneum. Addamus hoc: melius ſibi conſulere illos, qui ſimplex aquæ dulcis *balneum domeſticum* ſibi non ſufficere rati, *magis ſiccans* aquæ blaſianæ, aut quocunque alio ex capite, requirunt, advehi ſibi curant eandem in urbem, *in ædes*, nam apta ſatis balneo & viribus integris huc venit aqua, loco ſuo excocta, dolio mundo & frequenti uſu quaſi adaptato advecta.

In genere, magnam inter homines pro ratione locorum & temporum obſervamus differentiam, qualis etiam eſt noſtratium à primo ſtatim ortu, cùm olim *infantes* habuerint per ſingulas à nativitate ſeptimanas unum alterumque lavacrum, hodie à primo vix balneantur amplius; ne huc trahamus illud *Virgilii* durum à ſtirpe genus. Sic non pauci ſunt inter nos, per vitam balneum non ingreſſi, dum hoc aliis frequens eſt & ſolenne. Eſt autem hujus rei, ut cæterarum non naturalium, *conſuetudo*, in ordinandis remediis non parum importans. Miramur veterum e. gr. *Romanorum* morem modumque exceſſivè frequentem, ut ad prohibendam nimiam perſpirationem, & hinc enervationem, opus fuerit ipſis, juxta *Sanctorium*, oleo, ſimplici vel medicato, ungendis à balneo.

Hæc ſunt ex balneo evenire conſueta accidentia, quæ collegit *Lamzvverde* olim in d. therm. abuſu: *Vigilia*, *Sitis*, *capitis dolor*, *conſtipatio ventris*, *urinæ ardor*, *diſtillatio capitis*, *proſtratio appetitûs*, quibus alicubi accedat *excoriatio*, *deliquium*, *eryſipelas*. In memorabil. medic. cent. 20. §. 16. Præſidis *B. ProAvus* balnei aquæ dulcis uſum, §. 17. ejusdem noxam exhibet in compendio; quæ videſis. Ex *Hippocrate Sponius* excerpſit S. 3. *aph*.. 65. 6. 7. Negari nequit, non infrequens eſſe ſymptoma *deliquium in balneo* noſtro, cùm qui modò facie conſpiciebatur tumidus, valde rubens, brevi obſervatur deficere, ut concitato concurſu reficiendus, eximendus, & informandus ſit, diſcat in poſterum cautiùs mercari, & obſervare laudatas ſupra cautelas.

las. Unde illud? Utrum, velut à ſcarificatione, ubi, præter alterationem ex altero capite petendam, etiam calor hypocauſti quosdam exſolvit? vel ab utero, quia fœminis talia obveniunt multis. An à corde patiente tenſionem à ſanguine turgente? An per motum impuri, quod in latibulo quocunque quieverat, jam vel reſiſtit circulo, craſſum, tenax, vel irritat partes ſenſiles abreptum, diffuſum? An à ſtomacho, qui vel jejunus languet, vel confluentibus ſuccis vitioſis vomiturit. *Lancisius* d. mort. ſubit. c. 7: qui nimiâ plethorâ ſaginati, vel qui poſt corporis excalefactionem ſive præſente aliquâ evacuatione, frigido potu, vel balneo utuntur, dictum periculum incurrere notat; ratio tamen huc quadrat, ſcil. capacitas vaſorum ad continendum, & vis ad pellendum ſanguinem, dicto caſu non ſufficiens. *A. Pitcarne* d. circ. ſang: *Si duorum cætera ſimilium, & nervos æquales habentium arteriæ cerebri ſint amplitudine inæquales, cui majores ſunt arteriæ, citius fiet ebrius, cui minores, citius dolore capitis affligetur*; ubi de effectibus liquorum vi caloris rareſcentium.

Venit ſub oculos nobis adhuc unius ex cenſu benè meritorum Facult. Med. Bb. Anteceſſorum ante ſeculum abhinc *Dan. Mæglingi*, General Badordnung, ubi ſignum balnei profuturi, ſi primis diebus venter trahatur introrſum ad dorſum; Secus, ſi infletur, cum torminibus, modò æſtu, modò frigore interno. Itaque tunc purgandum leniter, atque tunc redeundum ad balnea: ſub quibus ſi perſtet ſignum illud ventris malum, deſiſtendum. Siquidem ſpontè moveri ventrem à balneo, bonum quidem ſit, ſed rarum paucis obveniens; reliquis laxandum rhabarbari infuſo. Ex *Fr. Martiano Ac. Cur. Vratisl*: *Balneum humores ſurſum elevat evehitque ad partes ſuperiores, quod harum intumeſcentia atteſtatur, & quantum ſupernas evacuationes facilitat, tantum inferiores impedit & difficiliores reddit. Heurnius* ex Galeno ad 5. ſ. 4: *Balneæ calidæ obſiſtunt purgationibus; ambientis vis retrahit purgandum humorem.* Hinc *Colicorum* tormina balneo domeſtico ſedari,

mira

mira quidem praxis docuit avos noſtros, ſed ita tamen, ut permutarentur cum artuum impotentiâ: Undè inter nos vix amplius auditur, colicâ laborantes mergi balneo. Poſtmodùm autem paretici communi ferè conſenſu mittebantur in *thermas* ferinas. Non deſunt tamen, qui in noſtris *factitiis* ſubſtiterunt, etiam reſtituti. Supereſt paretica quondam cum doloribus acerbis, longis, diu libera ab iſtis, ſed diſtorſionem ſervans rigidorum digitorum; inciderat autem in tale malum ab infelici uſu purgantis chymicè draſtici: Quanquam ſimplicioris etiam fontanæ cum incocto *betulæ cortice* balneum juvit quondam pareticum, excitatâ ſcabie gravi, & ſic reſtituit.

Tales autem *pareticos* cum *paralyticis* non eſſe confundendos, & exempla illorum per thermas curatorum non eſſe alleganda & divulganda pro his verè paralyticorum, monuit olim *Lamzwerde.* In laud. deſcript. baln. paralyſis linguæ & artuum ab aboplexiâ ceſſit huic balneo. Sed talium exemplorum non ſuppetunt multa. Et ſanè ab hoc poſteriori etiam, ab ipſo inæquali ſucceſſu, conſtat, gravius laborare hos præ illis: Quæ quidem differentia multos jam tenuit dubios, & metus afflicto nuper infirmoque hactenus capiti recidivam fortè ciendi abſterruit; Quorum tamen quidam ab hoc periculo manſerunt immunes, utut manſerit plus minus indè imbecillitatis priſtinæ, tam à thermis famæ majoris, quàm noſtro balneo. Alterius generis *languorem* pedum & impotentiam ſimpliciter *ſenilem*, ſalvo capite, uſu hujus balnei certè cauto & diligenti fuiſſe ſublatam meminimus in tantum, ut domo exierit, quod diu non potuit, beatæ memoriæ Senex, absque eo, ut vel tunc vel abindè id ceſſerit in præjudicium capitis vel catarrhale vel apoplecticum. Hunc tamen cùm imitaretur alter Senior, pedes non paralyticos ægrè tamen trahens, à pediluvio non reportavit talem vigorem, ſed ob catarrhum ad finem primæ ſeptimanæ ſupervenientem deſiſtere duxit conſultius: adeò rarum eſt in cenſu re-

mediorum universale, at frequens personale, ut difficile fia maneatque judicium à priori. Cæterum de hoc remedio, a tristes hemiplecticorum reliquias utique non sine ratione su specto, videsis, quæ *Laud. Vratisl.* scripserunt p. 64. quibu tamen sermo est de aquis nobilioribus. Apud *Lancisium* occurrit quoque in curatione paralyseos à causâ calidâ balneum & in præservatione spasmorum à causa subtili; in *Baglivi* autem fibr. motr. balneo aquæ dulcis curatus tetanus. Et ex *Gallica* balneis duo sunt magnæ laudis apud *Helvetium* ad reliquias apoplexiæ paralyticas.

Ictericorum colorem extrahi & eo tingi lintea, non est proprium quid aquæ nostræ, sed commune quid in plerorumque baln. descr. obvium. Quod per cutem diffusum modò hæret de tincto & tingente humore bilioso vulgò, seu *Helm.* scoriâ liquidâ, vel elui vel exprimi posse forsan non ita difficulter concipitur sub declinationem, modò quæ subest in subjecto causæ sublata vel soluta fuerit difficultas vel obstructoria vel constrictoria; quale quid de flavedine pareticorum videbatur quoque dicendum. Quod si autem ut in pertinaci malo fieri amat causa sit fixior, num vis balnei eò pertingat & multum valeat, videtur esse ex incertis, & rarò contingentibus, Occasione autem hujus regionis injurii essemus in amplissimam hypochondriacorum familiam, si ex *Sanctorii* med. stat. non adscriberemus aph. 102: *Hypochondriaci, si frequentibus balneis eorum corpora reddantur perspirabilia, & victu humido utantur, sani fiunt.*

Difficilis pariter judicii est alter ventris affectus, dirus *hydrops*, à cujus tamen curatione voluit etiam laudari balneum nostrum. Certè *Vallesius* ad l. 5. epid. ubi *Hippocrates* ad hydropem videtur præscribere inter alia, *lavari*, post benignas interpretationes, de balneo subjunxit: *ego verò mallem esse nullum.* Quod etiam ibi §. 9. legitur de atheniensi pruritu miserè vexato, liberato quidem à calidis balneis, sed indè hydropico, tale quid meminimus & hîc loci observatum. Distingui-

mus ergò inter *anasarcam & ascitem, inter œdema pedum & hydropem*, & gradus mali sub diversa interiorum conditione, vires sub ætatis vigore cum remediis cooperantes, interdum quid admittere, moliri & præstare, quod miremur, concedimus. Nobilis senex à *dysenteriâ* consiliis *B. Parentis* convalescens, suspectum inde pedum œdema etiam superavit, præter interna, pediluviis ex aquâ blasianâ usus. Alter tumorem pedum acerrimo *stranguriæ* paroxysmo non semel imminutum expertus, balneum hoc benè tulit, non obstante valdè provectâ senectâ. Vetula ab *hæmorrhagiâ narium* enormi stigmatibus notata, tumidos cupreos pedes balneo huic immisit particulari, non solum impunè sed & bene tulit, & sensit levamen, diminutionem. Enim verò alteram à principio inferiorum hydropicam liberatam, postea recidivam, ut fieri prohdolor solet, post annos nec hoc amplius balneo, nec quocunque remedio potuisse tolli, retulit maritus chirurgus fide dignus. Nec deest, quæ à potu largo *aquarum salsarum* exoticarum, evacuando quidem satis efficacium, *œdema* tamen *pedum* balneo nostro discussum vel repressum deprædicat, certè tunc sublatum.

Non frigidus modò pedum *tumor*, sed & calidus fuit immersus à nostratibus nostro hactenus balneo: vulgi aliàs cautela esse solet; erysipelas ne madefiat. Oportet autem intellectam fuisse de humiditate frigidâ potius, quàm tali calidâ. Siquidem fuerunt sparsim, qui merserunt ita pedem sub plenâ passione erysipelaceâ. Nec reprobatum id legimus ad marginem instit. Fuchsii à *B. ProAvo* ad consilium *B.* Antecessoris *Hambergeri*; ut & ex *Gabelhovero* in laud. disp. de accidul. usu extr. Ex Medicis nostris patrum memoriâ *B. D. R.* idem tentasse & benè tulisse bonâ fide nobis relatum est. Frequentior tamen est usus præservatorius isto curatorio, videbimus in conflictu, utrum plus debeatur in hoc & simili quocunque casu aquæ calori, an terræ siccitati alcalinæ? Illud autem subindè observamus, molestias tales externas externis videri quidem interdum sublatas, sed subsequi interiores frequenter graviores: ut omninò de

præparando corpore, de quærendis ſuccedaneis alibi depurationibus, ſolicitè ſit cogitandum.

Idem valet de *hæmorhoidum fluxu*, non ſupprimendo, ſed moderando, facilius dictu, quàm præſtitu; Idem de *Fluore Albo*, cui opponitur in laud. memor. 20. §.12. cùm tamen in aphor. Hippocr. *Spon.* 75. ſ.5. legatur balnei abſtinentia; Idem de *ſcabie*, quæ à peripheriâ malè tendere poteſt & ſolet ad centrum. Præbet autem hîc duo ſpecialiora phœnomena: Ipſam ſc. ſ. ſiccatam ſ. curatam viſam brevi tn. poſt tempore novam plerumque exhibere progeniem moleſtam, ita tamen, ut vulgò ſoleat continuando, & repetendo, vel tandem ſuperari ejusdem proventus. Accedit anni tempus, poſt longas frigoris injurias favens curationi; *Ramazzinus* certè in E. N. C. amico ita ſcabioſo conſuluit, expectare cicadas.

Denique *artuum* affectibus vel maximè conveniens balneum noſtrum poſſet comprobari exemplis: Inter alia *Arthritica* à contractâ impotentiâ liberatæ, non ſine prætensâ præviâ invitatione ad quærendum hîc remedium in ſomnio, poſtquam vagâ illâ noſtris dictâ, quæ hodiè rhevmatiſmus audit, tamdiu fuerat excruciata, donec membris capta eò deferebatur. Ceu podagricis etiam longo dolore quaſi fractis ſolenne eſt, uti balneis ad firmandos modò artus longuidos. Ulterius has aquas laudant *milites*, eosque inter olim ad utrumque malleolum fruſtis ſolidorum percuſſus, doloris & infirmitatis levamen hîc inveniens, quale ab aquis clarioribus non obtinuerit: Cui addimus exemplum quoque notum *pedis fracti* cum vulnere diro modo, tandem & ægrè curati, ut languor tamen, tumor, pondus adhuc opem poſcerent, multum hîc quoque alleviati & obfirmati ſatis conſtanter. His accedent exempla ex vulgo *ſiccatorum ulcerum*: ſc. ulterius aquæ hujus vis ſe vix extendit, eo autem ipſo idem cum ſcabie monet fore judicium. Interim non poſſumus hîc prætermittere laudes, huic ſuæ aquæ quas tribuit & prudens & fide dignus, ob *pedes* quondam *efflorescentiâ minutiarum ad excoriationem moleſtè affectos*, continuato hujus balnei uſu, internis non omiſſis, tam ſecurè quàm

constanter liberatos. Nec desunt *puerorum rhachiticorum* in pedes hîc erectorum testimonia; Quandoquidem ergò *Floyerus* ita curvis, nodosis, infirmis, ut stare, ire, nequeant, balneum suum frigidum destinat & laudat, nova hinc deliberationis practicæ vel jam in cathedrâ vel olim cum parentibus dabitur materies: Utrum consultius sit, calore nostro humido, potentiâ sicco, fovere pueros? An temperare aquâ fluvii egelidâ, calore æstivo subtepidâ? De tali enim modo intelligendum apud nos inprimis cum grano salis videtur prædicatum illud balnei frigidi. Transeat modo puer ille nudus, sistendus in Tiberi ex voto matris, cujus superstitionem exagitat *Horatius* in sat. 3. l. 2. transeat difficultas illa grandis, feliciter soluta in *hist. crit. de la rep. de lettr.* p. 97. t. x. (ubi videbatur poeta ridiculus canendo priùs necari puerum, posteà febrim reduci.) Nostræ hîc contendent aquæ invicem *blasiana* & *nicrina*, (forsan & *rivulorum* quædam nostrorum) sub usu quidem utrinque cautiore, ubi videatur balneare rhachitico consultius?

Essent talium plura, quibus expediendis modò non sufficimus, posthac diligentiæ observatorum prudenti commendanda: nos hîc vela contrahentes concludimus adhuc pauca in relectione priorum subnata sqq. qs. *Corollariis*:

Quid non experiuntur quos vexat *Ischias*? Suadet autem ipsis *Cous* balnea & fomenta. Nostrum talibus quoque fuit auxilio sed in declinatione, ad robur quoque afflicti & debilitati cruris.

Inter symptomata balneantium est etiam *hæmorrhagia narium*: plures nostratium indè dolent capite; Ex citato principio sursum missi æqualiter non admissi nec emissi sanguinis.

Galenus d. caus. puls: *Balneæ calidæ dum moderatæ sunt pulsus creant magnos, celeres, crebros, & paulo vehementiores: Immodicæ parvos & languidos, tamen adhuc celeres & crebros.* Cætera minus clara relinquimus arti criticæ.

Notari meretur illud ex obs. Riverio communicatis: *Mulierem, ex balneo calidiore phlogosibus, doloribus, anxietatibus afflictam, refrigerantibus ext. & int. frustrà usurpatis, balneo ex*

Cùm ſoleat eſſe tam conſiliorum alienorum, quàm propriorum tentaminum nullus ferè numerus, annis olim urbi epidemiâ febrili gravibus fuerunt pauci de vulgo, qui tandem *ad acceſſum febris* balneum hoc ingredi non reformidarunt, ſuſtinendo ibi *paroxyſmi* paſſionem, prætendentes inde remedium, unde alii recidivam: Ut futura ſit diſputationi quæſtio, quàm tutò quis poſſit iſtos imitari? Vid. interim poſt *Celſum*, 2 17. aph. 625. *Boerhavii*; & accedat illud Ant. Lindani exerc. 13: *Bellè iſta conducunt, ubi ſeri eſt in corpore, quod ſatis ad ſudandum, vel ſaltem ad vaporandum.*

Tam ſuſpecta eſt in deliberatione de balneo *plethora*, ne turgeſcat, quàm cacochymia, ne moveatur importunè; metuitur inſuper partibus infirmioribus: Siquidem incertum videtur, quò tendens, ubi exitum inventurum ſit, aut hæſurum fortè ac impingendum, ſ. in quam partem decubiturum, quod quantitate moleſtum eſt, aut qualitate adverſum. Dicitur autem concluſio ſequi partem debiliorem; & juxta Celſum, *Raro quisquam non aliquam partem corporis imbecillam habet.* Benè cum illis agetur, quibus libera eſt ſubordinatio viarum urinæ & alvi ad peripheriam cutis, pro ſe & excretione ſuperflui vel impuri.

A. Pitcarne in elem. med. declaraturus modum balnei ſalubris, ad iſtam quoque omnium partium corporis preſſionem à pondere ambientis liquidi reſpexit: undè aut *febris critica*, aut morbi ſolutio ſine febre, *per diureſin* aut *diaphoreſin*. Sermo autem ipſi eſt ibi de *aquâ frigidâ*, aut *tepidâ*, prout tempeſtas tolerat, de immerſione totius corporis, modò tempeſtivè rurſus eximatur, tanquam remedio præ aliis efficaci ad maniam.

Quemadmodum *rhachiticos* balneat alter calidè, alter ſubfrigidè, ſic etiam quidam prætendit aperire ſ. nervos ſ. glandulas, alius coërcere partes inæqualiter nutritas in cæterarum præjudicium. Uter rectius?

Poſſet *pulvis* ille *aquæ noſtræ* tener & albus etiam vocari in conſiderationem, externè imponi vel inſpergi ſolitus partium tumoribus aut ulceribus; ſed potior nobis eſt modo balnei ratio. Etiam parallelismum cruſtarum talium curabimus aliàs, *D.V.*

SOLI DEO GLORIA!